

3R – stivnet dogme eller brugbart dyreetisk koncept?

3R-konceptet (replacement, reduction og refinement) for etisk brug af forsøgsdyr har 56 år på bagen. DVT har talt med den svenske dyreetiker Helena Röcklinsberg, som foreslår konceptet udvidet med to ekstra R'er, nemlig *responsibility* og *respect*

TEKST AAGE KRISTIAN OLSEN ALSTRUP / DYRLÆGE, PH.D. OG FREELANCEJOURNALIST

Tilbage i 1959 formulerede de to englændere W. M. S. Russell og R. L. Burch de 3 R'er for etisk anvendelse af forsøgsdyr. De 3 R'er står for replacement, reduction og refinement og blev lanceret i bogen »The Principles of Humane Experimental Technique«.

Konceptet går ud på at erstatte (replacement) dyreforsøg med andre typer af forsøg. Hvis dette ikke er muligt, skal man bruge færrest mulig antal forsøgsdyr (reduction), som giver et brugbart resultat, og disse nødvendige forsøgsdyr skal have så gode forhold som muligt (refinement).

”3R er ingen skade-benefit-analyse, men et hjælpemiddel til at bruge forsøgsdyrene på en forsvarlig måde.

Siden bogen udkom er konceptet blevet vidt udbredt overalt, hvor der udføres dyreforsøg. De 3 R'er kan således genfindes i europæiske landes lovgivninger, der stiller krav om undervisning i konceptet og stillingtagning til 3R, når der søges nye tilladelser. Efter 56 år må tiden være inde til et

eftersyn af konceptet, og i den anledning har DVT interviewet Helena Röcklinsberg, der er lektor og docent i dyreetik på Sveriges Landbrugsuniversitet i Uppsala. Helena Röcklinsbergs svenske svar er her oversat til dansk.

De 3 R'er er stadig aktuelle

Grundlæggende synes Helena Röcklinsberg, at det er positivt, at 3R har vundet så stor en udbredelse i de seneste årtier:

- Det kan tolkes som et udtryk for en bevidsthed om vigtigheden af at overveje de tre aspekter, og om hvordan dyreforsøg kan udføres, så de reducerer lidelser og forbedrer respekten for dyret.

Helena Röcklinsberg påpeger dog, at selvom 3R er vidt udbredt og tankegangen tillige er indbygget i dyreforsøgslovgivningen, så er det ikke nødvendigvis ensbetydende med, at alle videnskabsmænd følger konceptet. Hun mener dog, at forskerne er veloplyste om konceptet.

- Men i og med at det er en del af uddannelsespakken, som alle forskere skal tage for at kunne udføre dyreforsøg efter EU-direktivet (2010/63/EU), er der blandt forskerne en grundlæggende bevidsthed om begrebet – hvad det står for, og at det bør anvendes.

Er alle 3 R'er lige?

Er de 3 R'er ligestillede, eller er nogen af dem vigtigere end andre? Ifølge Helena Röcklinsberg har rækkefølgen af de 3 R'er betydning: Først bør man erstatte, dernæst reducere og så til sidst sikre bedst mulige forhold for de resterende forsøgsdyr. Hvis forsøgene fx kan udskiftes med en computermodel eller andre alternativer, så er det – ifølge Helena Röcklinsberg – langt at foretrække, for så bliver der slet ikke brug for de andre R'er. Men når forsøgene ikke kan erstattes med alternativer, kan der undertiden opstå et dilemma imellem reduction og refinement. Eksempelvis kan antallet af forsøgsdyr let begrænses, hvis det enkelte dyr bruges flere gange, men dette øger naturligvis belastningen af det enkelte dyr. Derved opstår et dilemma: Reduction kan således gå ud over refinementet, og hvad bør man så prioritere? Helena Röcklinsberg mener ikke, at der findes nogen standardløsning:

- Det er et vanskeligt dilemma, hver gang det dukker op, og

måske endda umuligt at løse. Jeg tror i hvert fald ikke, at dilemmaet kan løses abstrakt, men må løses ved at se på sammenhængen. Hvor mange dyr, hvor meget »ekstra« lidelse og hvor stor er besparelsen i ikke-oplevet lidelse? Hvad betyder det økonomisk, og hvordan påvirker det resultaterne – hvad ved man om, hvordan øget stress påvirker resultaterne?

Helena Röcklinsberg peger på, at vægtning mellem reduction og refinement også vil afhænge af, hvordan man ser på dyrene:

- Synes man, at de har et godt nok liv i deres bure, eller er det bedre for dem ikke at blive født? Hvis livet vurderes til at være »okay«, vil man nok vælge at bruge flere forsøgsdyr, som så kun udsættes for en mindre belastning. Hvis derimod livet i burene anses for at være »pest« for dem, er det måske bedre at anvende færre dyr – også selv om de udsættes for mere intens lidelse. Desuden må der være en øvre grænse for, hvor meget man udsætter det enkelte individ for, også selvom målet er reduktion af antal forsøgsdyr.

Der er behov to ekstra R'er

Helena Röcklinsberg finder altså, at 3R-konceptet stadig er aktuelt og relevant – selv så mange år efter, at det blev formuleret. Imidlertid efterspørger Helena Röcklinsberg et fjerde og et femte R, som kan supplere de tre første.

- Det fjerde R kunne være responsibility, altså ansvarlighed. Og her ønsker jeg at citere min canadiske etik-kollega, dyrlæge Catherine Schuppli, der påpeger, at forskere har ansvaret for det eksperimentelle design, for god opstaldning og håndtering af dyrene og for at sætte grænser for den utilitaristiske afvejning mellem refinement og reduction.

Her peger Helena Röcklinsberg specielt på problematikken omkring transgene forsøgsdyr, som jo er født med sygdomme og defekter, de må leve med livet igennem. I 1959 eksisterede disse teknikker ikke, og derfor blev de naturligvis ikke inkluderet i 3R-konceptet. Men forskerne har et stort ansvar for, at de transgene forsøgsdyrs belastning ikke bliver for stor.

Det femte R, som Helena Röcklinsberg efterspørger, er Respect, og dette omfatter respekt for såvel dyr som mennesker:

- Hvis jeg skulle tilføje endnu et R, skulle det være respekt – respekt overfor forsøgsdyrene, men også for de mennesker, der arbejder med forsøgsdyrene – teknikkerne, der ofte kender forsøgsdyrene og deres reaktioner bedre, end hvad forskerne selv gør. Og også respekt for etiske argumenter, fx respekten for livet og for det dilemma, som dyreforsøgsdyr altid befinder sig i, nemlig at dyreeksperimentel forskning, der gavner menneskers liv, samtidig koster dyrene deres liv.

Helena Röcklinsberg oplever, at mange af de forskere, som hun møder, rent faktisk er etisk bevidste om deres dyreforsøg. Hun henviser dog til svenske og finske studier, der viser, at forskerne ikke altid er lige respektfulde over for de dyreetiske komiteers ønsker om indsigt i dyrenes belastningsgrad, men hellere vil fokusere på gevinsterne ved forsøgene.

3R-konceptet kan ikke stå alene

Både Russell og Burch var naturvidenskabsfolk, og 3R-konceptet bærer bræg af et nytteetisk syn på brugen af forsøgsdyr. Konceptet er dog ikke et etisk redskab, som overordnet tager stilling til, om dyreforsøgene er i orden. Derfor advarer Helena Röcklinsberg om, at 3R-konceptet ikke må stå alene, men først er relevant efter en forudgående etisk diskussion af, om det overhovedet er i orden at bruge forsøgsdyr:

- 3R er ingen skade-benefit-analyse, men et hjælpemiddel til at bruge forsøgsdyrene på en forsvarlig måde. Første spørgsmål er, om der er behov for dyr? Og hvis ja, så hvordan man kan reducere og forbedre dyrenes forhold. Dyreetik er derimod et værktøj til at afgøre, om det er berettiget at anvende dyr. ■

Laboratoriemus, der udvikler Alzheimers sygdom, er et eksempel på et transgent forsøgsdyr, der er født med en sygdom, det må leve med livet igennem.